

ОРЛОВСЬКИЙ Б. М.,

доктор юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права,
кримінального процесу
та криміналістики
(Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова)

УДК 343.97

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.2-3.7>

ДЕТЕРМІНАНТИ НАСИЛЬНИЦЬКИХ СТАТЕВИХ ЗЛОЧИНІВ У КРИМІНОЛОГІЧНІЙ НАУЦІ

Стаття присвячена дослідженню системи детермінант насильницької статевої злочинності та їх комплексному аналізу в межах кримінологічної науки. Вчинення тяжких насильницьких статевих злочинів, які, маючи високий ступінь латентності (не менше 50%), часто отримують значний громадський розголос і телевізійне висвітлення, знецінює моральний устрій українського суспільства і значення сім'ї як базового й основного суспільного інституту у державі. Тому комплексне вивчення детермінант їх вчинення допоможе сформувати поглиблене розуміння механізму зародження та розвитку статевої насильницької злочинності та сприятиме покращенню профілактичної роботи у напрямі її запобігання та припинення.

У процесі дослідження автором було встановлено, що із п'яти різноманітних складів статевих злочинів, закріплених у розділі «Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності особи» Кримінального кодексу України, з погляду офіційної статистичної інформації за останні три роки найбільш розповсюдженими є «зґвалтування» (ст. 152) та «сексуальне насильство» (ст. 153), що у сукупності охоплюють до 60% зареєстрованих кримінальних правопорушень у цій сфері.

За результатами дослідження автор формує власну класифікацію детермінант насильницької статевої злочинності, які складаються з таких основних і додаткових груп: 1) соціально-психологічні; 2) соціально-економічні; 3) ситуаційно-віктимологічні; 4) сімейні; 5) кримінально-набувальні (рецидивні); 6) ідеологічні; 7) соціально-групові; 8) надзвичайного і воєнного стану. У межах цих основних і додаткових груп у процесі дослідження автором було розкрито взаємозв'язок між причинами й умовами злочинної поведінки і результатами її прояву у вигляді статевих злочинних посягань. Зокрема, соціально-психологічні детермінанти формують негативну психофізіологічну установку на застосування сексуального насильства у зв'язку з розладами психіки та сексуальної сфери через недоліки у психофізіологічному вихованні особи, образи, наклепи чи інші знущання у її приватному житті. Ситуаційно-віктимологічні детермінанти передбачають віктимну (провокуючу на злочин) або ж легковажну поведінку жертви у певній життєвій ситуації, що призводить до втрати жертвою самоконтролю над ситуацією й імпульсивного сексуального насильства з боку особи, що перебувала поряд.

Ключові слова: детермінанти, насильницька статеві злочинність, ситуаційно-віктимологічні, соціально-психологічні, кримінально-набувальні.

Orlovskyi B. M. The determinants of violent sexual crimes in the criminological science

The article is devoted to the research of the system of existing determinants of violent sexual crimes and their complex analysis within the framework of the criminological science. The committing of serious violent sexual crimes are

often received a significant publicity and television coverage. These crimes have a high level of “latency” (at least 50%) and devalue the moral structure of Ukrainian society and the significance of the family as the basic and important social institute in the country. Therefore, a comprehensive study of the determinants of their perpetration will help to form an in-depth understanding of the mechanism of origin and development of sexual violent crimes and will help to improve preventative work in the direction of its prevention and cessation.

In the process of the research the author has established that the most common in the last three years are “rape” (Article 152) and “sexual assault” (Article 153) from the five different sexual offenses which set out in the section “Crimes against the sexual freedom and the sexual integrity of the person” of the Criminal Code of Ukraine. These crimes together become for up to 60% of reported criminal offenses in this area in terms of the official statistical information.

In according to the results of the research the author formulates his own classification of the determinants of violent sexual crimes, which consists of the following main and additional groups: 1) the socio-psychological; 2) the socio-economical; 3) the situational-victimological; 4) the family; 5) the criminal-acquisitive (the relapsing); 6) the ideological; 7) the socio-group; 8) the state of emergency and the martial law. In the frames of these main and additional groups the author revealed the relationship between the causes and conditions of criminal behavior and the results of its manifestation in the form of sexual offenses.

In particular, socio-psychological determinants formulate a negative psychophysiological stance on the use of sexual violence in connection with disorders of the psyche and sexual sphere. It becomes for the due of deficiencies in the psycho-physiological education of a person, insults, slanders or other kinds of the humiliation in his private life. The situational-victimological determinants envisage the provocative victim’s behavior to commit a crime in the particular life situation. It leads to the victim’s loss of self-control over the situation and to the use of impulsive sexual assault by a nearby person.

Key words: *determinants, violent sexual crime, situational-victimological, social-psychological, criminal-acquisitive.*

Вступ. Феномен розвитку насильницької статевої злочинності є актуальною та складною проблемою для будь-якої держави, адже вчинення та розповсюдження таких злочинів порушує одну з найбільш важливих сфер суспільних відносин – сімейну, що дозволяє людям спільно проживати разом і продовжувати своє покоління. Вчинення тяжких насильницьких статевих злочинів, які часто отримують значний громадський розголос і телевізійне висвітлення, знецінює моральний устрій українського суспільства і значення сім’ї як базового й основного суспільного осередку у державі. Тому поглиблене вивчення детермінант насильницької статевої злочинності має важливе значення для формування ефективної державної політики щодо протидії та нейтралізації на найбільш ранніх етапах розвитку особистості «насильницького статевого злочинця». Недарма Є.Л. Стрельцов слушно зазначає, що спроби пояснити певні злочини «звичними» причинами виглядають не дуже переконливо, оскільки це не дає змогу якимось чином вплинути на динаміку цих подій, а навпаки, відбувається реальне зростання таких випадків [1, с. 80].

Отже, комплексне вивчення детермінант насильницької статевої злочинності допоможе сформулювати поглиблене розуміння причин і умов вчинення таких злочинних посягань і процесу зародження особи «насильницького статевого злочинця» задля усунення ознак «повторності» та «системності» негативного розвитку такої злочинності для українського суспільства, що й зумовлює актуальність теми дослідження та її важливість для сучасної кримінологічної науки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що кримінологічними та кримінально-правовими питаннями насильницької статевої злочинності займалися такі вчені, як Ю.М. Антонян, О.В. Губанова, В.Л. Давиденко, О.М. Джужа, А.П. Закалюк, А.Ф. Зелінський, І.О. Кисельов, Л. Г. Козлюк, М.М. Корчовий, С.С. Косенко, М.О. Ларченко, А.С. Лукаш, Т.І. Шевчук, О.М. Яковлев та ін. Автор, спираючись на попередні дослідження, намагається провести власну класифікацію та здійснити окреме комплексне вивчення детермінант насильницької статевої злочинності у рамках кримінологічної науки.

Відповідно, при **постановці завдання**, метою і задачами статі стали: дослідження системи детермінант насильницької статевої злочинності в межах кримінологічної науки та матеріалів практики; проведення класифікації детермінант насильницької статевої злочинності за окремими групами й оброблення систематизованих результатів такої комплексної класифікації; вивчення офіційної статистичної інформації щодо рівня насильницької статевої злочинності в Україні за останні роки.

Результати дослідження. У структурі насильницької злочинності одним із її різновидів виступають статеві злочини. Статеві злочини – це сукупність суспільно небезпечних діянь, спрямованих проти статевої свободи та статевої недоторканності людини. Вони порушують установлений законодавством порядок вільних статевих зносин осіб між собою і характеризуються значними негативними психологічними наслідками для потерпілих від статевого насильства осіб. Потрібно враховувати, що такі злочини спрямовуються на задоволення статевої пристрасті особи як у природних формах, так і в різних формах статевого збочення, які виходять за рамки суспільних принципів статевої моральності щодо «класичного» характеру і способів задоволення статевої пристрасті. З кримінально-правового погляду такі суспільно небезпечні посягання у своїй сукупності передбачені у розділі IV Кримінального кодексу України «Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності особи».

Такий незначний за своїм об'ємом розділ Особливої частини, що складається із п'яти різноманітних складів злочину [2], водночас охоплює значний і важливий масив охоронюваних суспільних відносин у статевій сфері. Насамперед це стосується «зґвалтувань», які пов'язані із вагінальним, анальним або оральним проникненням в тіло іншої особи з використанням геніталій або будь-якого іншого предмета, без добровільної згоди потерпілої особи, та «сексуального насильства», що передбачає вчинення будь-яких насильницьких дій сексуального характеру, не пов'язаних із проникненням у тіло іншої особи без її добровільної згоди.

З погляду кримінологічної статистичної інформації про кількість зареєстрованих правопорушень за останні роки можна побачити, що саме зґвалтування займають основне місце серед зареєстрованих статевих злочинів, незважаючи на їх значний ступінь латентності. Так, у 2017 р. із 838 статевих правопорушень було зареєстровано 254 зґвалтування, із яких у 229 випадках особам пред'являлися повідомлення про підозру. У 2018 р. із 817 зареєстрованих статевих правопорушень зґвалтування склали 202 випадки, із яких у 178 було пред'явлено повідомлення про підозру. Нині, за офіційними статистичними результатами 2019 р., було зареєстровано 747 статевих кримінальних правопорушень, із яких зґвалтування охопило 352 випадки, у 308 з них було пред'явлено підозру винним особам [3].

Аналогічним чином у 2017 р. із 838 статевих правопорушень було зареєстровано 246 випадків сексуального насильства (тоді із назвою «насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом»), із яких у 196 випадках було пред'явлено повідомлення про підозру. У 2018 р. із 817 зареєстрованих статевих правопорушень сексуальне насильство складало 253 випадки, із яких у 211 було пред'явлено повідомлення про підозру. Нині, за офіційними статистичними результатами 2019 р., було зареєстровано 747 статевих кримінальних правопорушень, із яких сексуальне насильство охопило лише 69 випадків, у 46 з них було пред'явлено підозру [3].

Зрозуміло, що для всіх перелічених злочинів характерний високий рівень латентності (не менше 50%, а у сільській місцевості і більше через схильність жителів до самотійного вирішення конфліктів і низької правової обізнаності [4, с. 1072]), коли значна кількість жертв через різні обставини не повідомляють правоохоронні органи про скоєні щодо них статеві

кримінальні правопорушення, однак навіть ця офіційна статистика показує, що окреслені автором два склади злочину у своїй сукупності займають домінуюче місце (не менше 55–60%) у всій структурі насильницької статевої злочинності. Із іншої статистики, відображеної у наукових статтях, можна побачити, що кількість таких злочинів у загальній структурі статевої злочинності у 2011–2013 рр. вченими корелювалася на рівні 81,1% [5, с. 165].

Іншу ж неохоплену масу статевої злочинності складають подібні дії, які, однак, були вчинені злочинцями щодо спеціального суб'єкта – неповнолітніх, оскільки держава обґрунтовано відносить правовий статус неповнолітнього до об'єктів особливої кримінально-правової охорони через незавершеність у формуванні його особистості та неможливості усвідомлення ним усієї сукупності негативних психологічних і фізичних наслідків, що відбуваються через злочинні дії дорослих осіб (розбещення, статеві зносини з малолітньою особою тощо). Причому можна побачити, що у статевих злочинах, вчинених щодо неповнолітніх (як потерпілих), виявляється тенденція, за якою найвища кримінальна активність (як злочинців) теж простежується у наймолодших вікових групах (від 16 до 30 років), що засвідчує деструктивні тенденції у формуванні особистості молоді [6, с. 246].

Отже, можна побачити, що насильницька статеві злочинність має значну кількість проявів і різновидів, які можуть породжуватися достатньо різними за своїм змістом факторами й чинниками. На підставі цього постає питання про логічність дослідження детермінант насильницької статевої злочинності як певної узагальненої сукупності причин і умов, що її породжують. Такі детермінанти потребують окремого комплексного вивчення і відрізняються від мотивів сексуального насильства, що виділялися у працях М.О. Ларченко – хуліганського, задоволення статевої пристрасті та самоствердження [7, с. 317–318].

Потрібно звернути увагу на те, що в теорії кримінологічної науки складові частини детермінант – причини й умови злочинності – розрізняють між собою. Так, причинами злочинності виступають певні негативні процеси і явища, які породжують, формують чи забезпечують відтворення злочинності як свій безпосередній закономірний наслідок. Відповідно, умови злочинності – це явища та процеси, що безпосередньо (як наслідок) злочинність не породжують, але до певної міри впливають на розвиток причинного зв'язку, сприяючи або не перешкоджаючи виникненню причин злочинності. У зв'язку з викладеним можна побачити тісний взаємозв'язок причин і умов злочинності, що забезпечує можливість розуміння їх у сукупності як «детермінант» скоєння того чи іншого злочину.

У рамках насильницької статевої злочинності, як і будь-якого іншого різновиду злочинності, можна виділити свою відокремлену і водночас послідовну систему детермінант. Першою групою детермінантів будуть виступати соціально-психологічні, що у процесі розвитку особи формують негативну психофізіологічну установку на застосування сексуального насильства у зв'язку з розладами психіки та сексуальної сфери. До них насамперед належать недоліки у психіко-фізіологічному вихованні особи, які можуть створити у неї певні соціальні, психологічні чи психіко-фізіологічні комплекси з приводу нормального сексуального життя та нормальних статевих зносин і, зокрема, викликати порушення способу задоволення статевого потягу. Результатом таких комплексів стає «сексуальна деградація» особи та неможливість ведення повноцінного сексуального життя, що і призводить до насильницьких (інколи садистських) проявів із метою виправлення ситуації.

По-друге, сюди можуть належати образи, наклепи чи інші знущання, які відбулися у приватному особистому житті особи від протилежної статі та сформували у неї почуття ненависті до представників такої статі. У такому разі згвалтування (сексуальне насильство) ця особа розглядає як своєрідну відплату за власні пережиті (отримані) страждання і за основним мотивом її дії зі згвалтування чи сексуального (садистського) насильства виступають як помста за несправедливі, на її думку, страждання.

Другою групою детермінантів є соціально-економічні, пов'язані з відсутністю в українській економіці належної кількості робочих місць (професій), що могли б забезпечити особам середній рівень достатку, достатній для утворення сім'ї і ведення сімейного господарства. Наростаюча економічна криза в українській економіці, наявність тіньових секторів,

девальвація валюти, несправедливе розподілення економічних ресурсів і розтрата бюджетних коштів у сукупності призводять до зубожіння населення і низького рівня оплати праці, недостатнього для нормальної життєдіяльності особи. Особливо відчутними такі коливання є у сільській місцевості, оскільки породжують велику кількість незаможних людей працездатного віку, що не здатні реалізувати свої сімейні амбіції. Результатом цього стає відсутність особистих відносин із протилежною статтю через економічну нестабільність (бідність) і застосування сексуального насильства як способу вирішення виниклої проблеми.

Наступною групою детермінантів виступають ситуаційно-віктимологічні, які передбачають віктимну (провокуючу) на злочин поведінку жертви у певній життєвій ситуації. Зокрема, поширеними є ситуації спільного вживання алкогольних напоїв у компаніях особами протилежної статті, що призводить до втрати самоконтролю над ситуацією та втрати високої моральної позиції на повагу до загальнолюдських цінностей (статевої свободи і статевої недоторканності) та нетерпимості щодо злочинів й інших правопорушень, які посягають на такі цінності. У таких випадках сексуальне насильство відбувається імпульсивно, під впливом дрібних сторонніх факторів, що за нормальної обстановки не потягли б за собою таких негативних наслідків. До цих випадків належить і спільне групове вживання наркотичних засобів чи психотропних речовин, які викликають у осіб стан наркотичного (токсичного) сп'яніння.

Другий напрям віктимної (провокуючої) поведінки охоплюють випадки легковажної поведінки чи кокетства жертви, котра самостійно створює уявлення про свою доступність і бажання продовжувати особисті інтимні взаємовідносини. У таких випадках жертва може самостійно створювати віктимну ситуацію, залишаючись наодинці з особою протилежної статі, часто малознайомою, у закритих приміщеннях (квартирах, дачах) чи у нелюдній місцевості (диких пляжах, лісопосадках тощо) і провокуючи своєю поведінкою таку особу до розвитку швидких статевих стосунків. У такому ж напрямі можливо розглядати і роботу осіб із певних «ризикових» професій (танцівниць у нічному еротичному клубі, масажисток у відповідних різновидах масажу), яка за своїм впливом на свідомість відвідувачів може формувати у деяких із них необґрунтовану думку щодо доступності та розбещеності представників цих професій.

Як четверту групу детермінантів насильницької злочинності можна розглядати сімейні, індикатором яких виступають ненормальні (неприродні) сімейні стосунки, що викликають негативні установки особи щодо взаємовідносин із протилежною статтю або ж виховання малолітньої особи (дитини) у дусі «сімейного насильника». Здебільшого ця група детермінантів стосується дітей, котрі проживають або опинилися у неблагополучних анти-соціальних сім'ях, де вони знаходяться без належного сімейного нагляду або ж піддаються сімейному (в т. ч. й сексуальному) насильству з боку дорослих членів сім'ї. Наслідком цього може виступити шаблонне формування у неповнолітньої особи (дитини) навичок «сімейного насильника» або звичайного «насильника», які реалізовуватимуться у його статевому житті, що проходитиме в майбутньому.

До п'ятої групи детермінантів насильницької злочинності можливо зараховувати т. зв. «кримінально-набувальні» (рецидивні), які стосуються осіб, що притягалися до кримінальної відповідальності (в т. ч. й за інші, не пов'язані із сексуальним насильством, склади злочинів) і відбували покарання у місцях позбавлення волі чи перебували у процесі досудового розслідування у місцях попереднього ув'язнення (ІТТ, слідчих ізоляторах). Кримінальна субкультура, що характеризується низькою цінністю прав і свобод людини та байдужим ставленням до їхнього порушення, швидко передається серед ув'язнених в установах відбування покарань, і це значним чином впливає на їх насильницько-психологічні установки. Поширення кримінальної субкультури часто може викликати насильницьку переорієнтацію особи, зміну поглядів і моральних установок щодо загальнолюдських цінностей, і відображенням цього перетворювального процесу може слугувати насильницька статева модель посткримінальної поведінки. Тому «кримінально-набувальні» детермінанти насильницької статевої поведінки є поширеними для осіб, які притягалися до кримінальної відповідальності та перебували в установах відбування покарань.

Розглянувши й окресливши таку змістовну систему детермінант насильницької статевої злочинності, можна відзначити і наявність додаткових детермінуючих факторів, що можуть породжувати статеві злочини: 1) ідеологічних, які пов'язані з перебуванням особи у певних сектантських організаціях, що можуть ідеологічно пропагандувати сексуальне насильство із протилежними за статтю особами або схилати до такого насильства; 2) соціально-групових, які пов'язані з перебуванням особи у складі певної соціальної (зокрема підліткової) групи, члени якої у своїй поведінці беззаперечно підкоряються волі та бажанням «лідера групи», навіть всупереч своїм моральним установкам і переконанням; 3) надзвичайного і воєнного стану, що пов'язані з виникненням у певній місцевості особливого (в т. ч. воєнного) режиму, за якого значно обмежуються права і свободи людей і виростає роль певних категорій осіб (військових, службовців тощо). Викладені додаткові детермінуючі фактори не мають такого ступеня поширення, як загальні, однак можуть структурно доповнювати загальні детермінанти насильницької статевої злочинності та виникати у певних специфічних ситуаціях. Звичайно, у кримінологічній науці можуть виділятися й інші пропозиції щодо класифікації подібних детермінант, наприклад, А.С. Лукаш поділяла детермінанти вчинення одного з насильницьких злочинів – зґвалтування – на такі, що відображаються на макро-, мікро- й індивідуальному рівнях, і в межах макрорівня зазначала про фонові явища, економічні, соціальні, соціально-психологічні, організаційно-управлінські, політичні, міграційні, урбанізаційні, культурно-виховні й гендерні чинники [8, с. 11]. Тобто варіанти для класифікації детермінант насильницької статевої злочинності можуть відрізнятися, в т. ч. і за рівнем поширення.

Варто також зазначити, що насильницька статевая злочинність може охоплюватися не лише статевими посяганнями, передбаченими розділом IV КК України, а й детермінувати внаслідок свого вчинення й ряд інших кримінально-караних злочинів. Зокрема, І.О. Кисельов зазначає, що певна частина зґвалтувань обов'язково вчиняється поряд з іншими злочинами (крадіжками, грабежами, розбоями), які йдуть безпосередньо після вчинення зґвалтування. Така ситуація виникає у зв'язку із безпорадним станом жертви після закінчення зґвалтування, яка не може захистити своє майно (мобільний телефон, гаманець, прикраси чи гроші), внаслідок чого відбувається відкрите заволодіння майном потерпілої особи. Також перед вчиненням зґвалтування може відбуватися ряд насильницьких злочинів (нанесення легких, середньої тяжкості, тяжких тілесних ушкоджень) із метою подолання опору жертви або ж вторгнення у житло потерпілого (ст. 162 КК України) [9, с. 109–110]. У вказаних випадках можна побачити переплітання між собою насильницької, статевої та корисливої злочинності та їх спільну детермінацію схожими факторами або чинниками.

У будь-якому разі потрібно зазначити, що з кримінально-правового погляду насильницька статевая злочинність посягає на два основні об'єкти – статеву свободу і статеву недоторканість особи. За своїм змістом статевая свобода становить право дорослої та психічно нормальної особи самостійно обирати собі партнера для статевих зносин і не допускати у сфері таких зносин будь-якого примусу, а статевая недоторканність – абсолютну заборону вступати у сексуальні контакти з особою, яка не є носієм статевої свободи, всупереч справжньому волевиявленню такої особи або ігноруючи його. Переплітання цих об'єктів теж має критичні точки у певних кримінально-правових і кримінологічних аспектах, що можна розібрати на прикладі співвідношення між собою змісту норм ч. 4 ст. 152 КК України та ст. 155 КК України. Так, у ч. 4 ст. 152 КК України описуються «дії сексуального характеру, пов'язані з проникненням у тіло іншої особи, яка не досягла чотирнадцятирічного віку, незалежно від її добровільної згоди» і такі дії за назвою цієї статті фактично вважаються «зґвалтуванням». Водночас у ст. 155 КК України як склад злочину характеризуються «природні або неприродні зносини з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку» [2]. Незважаючи на схожість об'єктивної сторони цих складів злочинів, вони мають різну кримінально-правову кваліфікацію (добровільні статеві зносини з особою до 14 років законодавець фактично вважає зґвалтуванням, а з 14 до 16 років – вже розглядає як зносини з особою, котра не досягла статевої зрілості) і з кримінологічного погляду у цих складах злочинів можна

помітити певний дуалізм у структурі об'єктів захисту малолітньої особи (до 14 років) від статевих посягань, а саме: законодавець, маючи захищати статеву недоторканність малолітньої особи, водночас розмістив склад злочину проти такої статеві недоторканності у статті, що характеризує склади злочинів проти статеві свободи. Можливо, з погляду віктимологічної характеристики потерпілого (малолітньої особи) законодавець намагався об'єднати два об'єкти (статеву свободу та статеву недоторканність) в одне ціле в ч. 4 ст. 152 КК України, однак це питання залишається відкритим і потребує законодавчого уточнення для можливості кримінологічного тлумачення.

Висновки. Отже, підсумовуючи викладене, можна зазначити, що автором було проведено й окреслено класифікацію детермінант насильницької статеві злочинності за змістовим аспектом на певні групи. Внаслідок цього було виділено такі групи основних і додаткових детермінант насильницької статеві злочинності: 1) соціально-психологічні; 2) соціально-економічні; 3) ситуаційно-віктимологічні; 4) сімейні; 5) кримінально-набувальні (рецидивні); 6) ідеологічні; 7) соціально-групові; 8) надзвичайного і воєнного стану. У рамках цих основних і додаткових груп було розкрито взаємозв'язок між причинами й умовами злочинної поведінки та результатами її прояву у вигляді статевих злочинних посягань. Також було звернено увагу на певні недоліки понятійного розуміння об'єктів насильницьких статевих посягань щодо малолітніх осіб, що разом із визначеною детермінантною класифікацією має першочергове значення для подальших наукових досліджень і розвитку кримінологічної науки у цьому напрямі.

Список використаних джерел:

1. Стрельцов Є.Л. Реформа кримінального законодавства України: осінні роздуми. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2019. 100 с.
2. Кримінальний кодекс України : зі змінами та доповненнями станом на 28 листопада 2019 р. (офіційний текст). Київ : Видавництво «Паливода А.В.», 2019. 212 с.
3. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2017, 2018, 2019 р. / Офіс Генерального прокурора України. URL: <https://old.gp.gov.ua/ua/statinfo.html>.
4. Шевчук Т.І. Щодо латентності насильницьких злочинів у сільській місцевості. *Форум права*. 2012. № 4. С. 1070–1074.
5. Давиденко В.Л. Сучасний стан злочинності проти статеві свободи та статеві недоторканності особи. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 12. С. 163–168.
6. Козлюк Л.Г. Соціально-демографічна характеристика злочинців, які вчинили статевий злочин щодо неповнолітнього. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 3. С. 245–248.
7. Ларченко М.О. Детермінанти вчинення статеві злочину. *Юридичний вісник Причорномор'я*. 2011. № 2 (2). С. 308–319.
8. Лукаш А.С. Згвалтування: кримінологічна характеристика, детермінація та її попередження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2007. 21 с.
9. Кисельов І.О. Особливості вчинення згвалтувань: кримінологічний аспект. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2016. № 19. С. 109–112.

